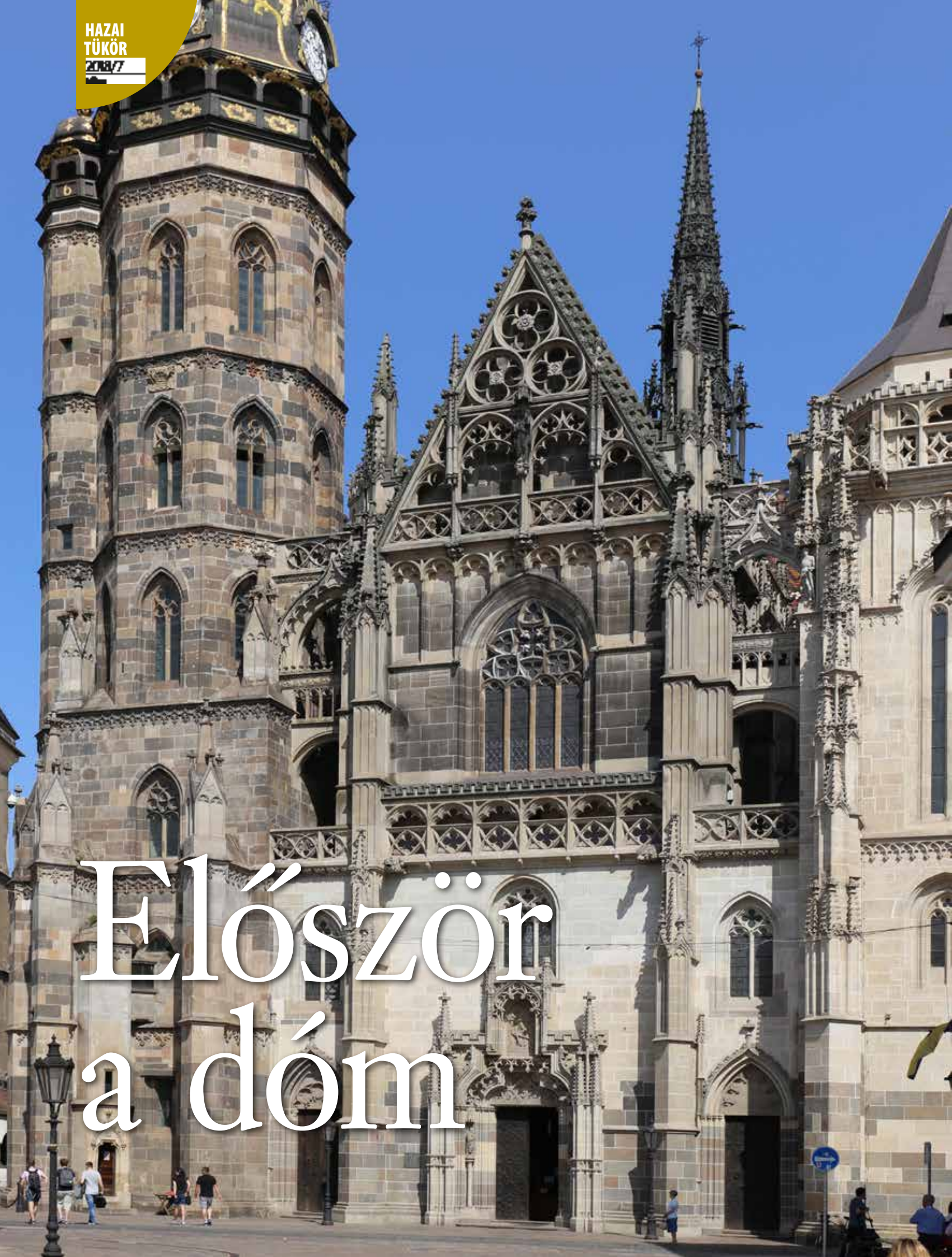

HAZAI
TÜKÖR

2023/7

Először a dóm

„Egyszer Rákóczit hozták haza reggel,
Kézenfogva vitt apám a menettel.
A dóm úszott a ködben, mint egy várrom,
Valami nagy és biztos e világon.”

Márai Sándor: Régi Kassa, álom

Ülünk a Méz és Málna vendéglőben egy kedves kassai ismerős hölgygel, és sört iszunk meg rumot. A vendéglő a Fő utcán van, a csinos felszolgálónőtől angolul kell rendelni, mert magyar szót leginkább csak a magyar színházban vagy Márai Sándor gyermekkori házában hall az ember. A nagy író még a polgári életforma eltűnését siratta a Kassai őrjárat című művében, ma viszont már rá sem ismerne szülővárosára.

Kassa belvárosa még őrzi az egykori pompát, és a hely szakavatott tudósa, Balassa Zoltán még optimista is a magyarok lélekszámát illetően.

– Hatezer református van a városban – mondja –, azokra pedig fejenként hét katolikus esik. Így szűken számítva is legalább negyvenezen, ha nem többen vagyunk – mosolyog.

Megértően bólogatunk, ám egy másik étteremben egy másik csinos pincérnő kifejezetten megdicsér

minket azért, mert nem magyarul szóltunk hozzá, mint az a sok fene turista, aki azt hiszi, itt még mindig Magyarországon van. Ha ezt Márai hallaná, sóhajtunk. Vagy a versében szereplő fejedelem! Pedig a magyar múlt itt az egykori „szigeten”, mely a Csermely patak két ága közötti területet jelentette, a mai napig olyan erős, akár a mágnes. Az utazót a Szent Erzsébet-templom húzza, a vonzásnak nem lehet ellenállni. Pompás középkori katedrális ez, sokan megénekelték a szépségét, az ember akárhányszor visszatér Kassára, ide igyekszik először. Akár az író, aki 1940 tavaszán Budaörsről repült ide kisgéppel, nyolcadmagával. A technika és az újkor csodájaként írta le a repülést, hogy aztán a majdnem kényszerleszállásként végződő kaland után a Kassai őrjáratban végig a polgári világ, a régi értékek eltűnéséről értekezzen. De odafönről ő is a dómot pillantotta meg először.

Szent Erzsébet-templom és Szent Mihály-kápolna

Nagy Lajos király a dómban

A katedrális minden oldala, minden apró részlete külön történet. A déli falon láthatóak Mátyás király hű emberei, Vitéz János, Rozgonyi Sebestyén és Szapolyai István szobrai. Bár a legszebb részek Mátyás uralkodása alatt készültek, ezek a szobrok mégis jóval későbbiek, a Bécsből kalandos úton Budapestre, majd Kassára került, morva származású gróf Mikula Ferenc művei. A dolog úgy történt, hogy mikor Ferenc József felesége, Erzsébet királyné Genfben merénylet áldozata lett, az akkor még Franz Graf Mikula gyönyörű plakettet készített róla. Ettől a Kaiser annyira meghatózott, hogy személyesen akarta

megköszönni a bécsi egyetemen tanító Mikulának a munkáját. Mikula azonban nem vetette meg a jóféle szeszeket, és így nem ismerte fel őfelségét, az órája megzavarása miatt válogatott szavakkal küldte el melegebb égtájakra. Ferenc József természetesen megsértődött, és a történetek után kijelentette, hogy nem hajlandó ezzel az emberrel egy levegőt szívni. Így aztán Mikula nemcsak a Szent Erzsébet-katedrális szobrain dolgozhatott, de még a mellette álló, szintén gótikus Szent Mihály-kápolna Szent Péter és Pál-szobrát is kifaraghatta.

De nem ő a dóm legnevezetesebb kőfaragója, hanem Kassai István.

A kassai Fő utca

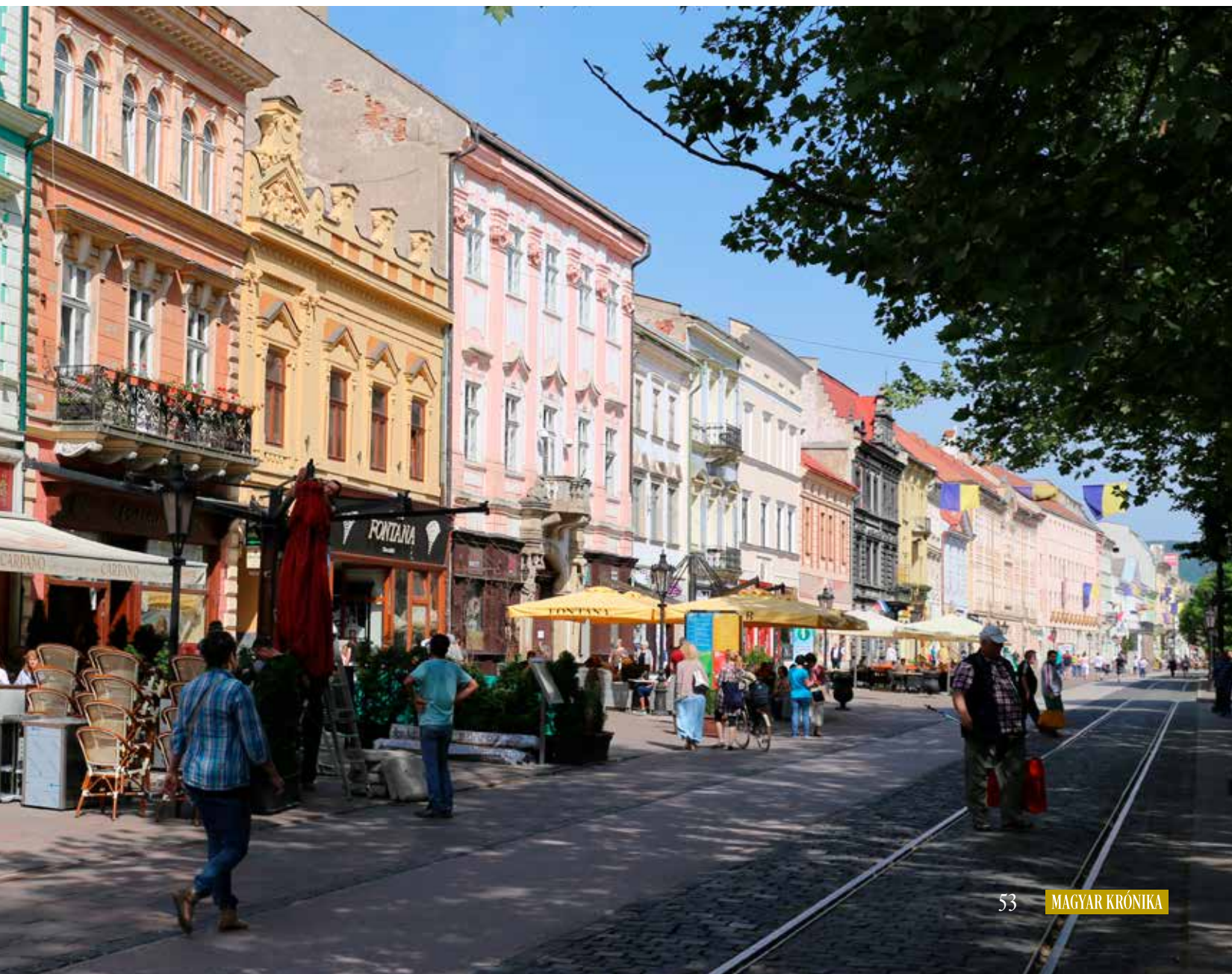

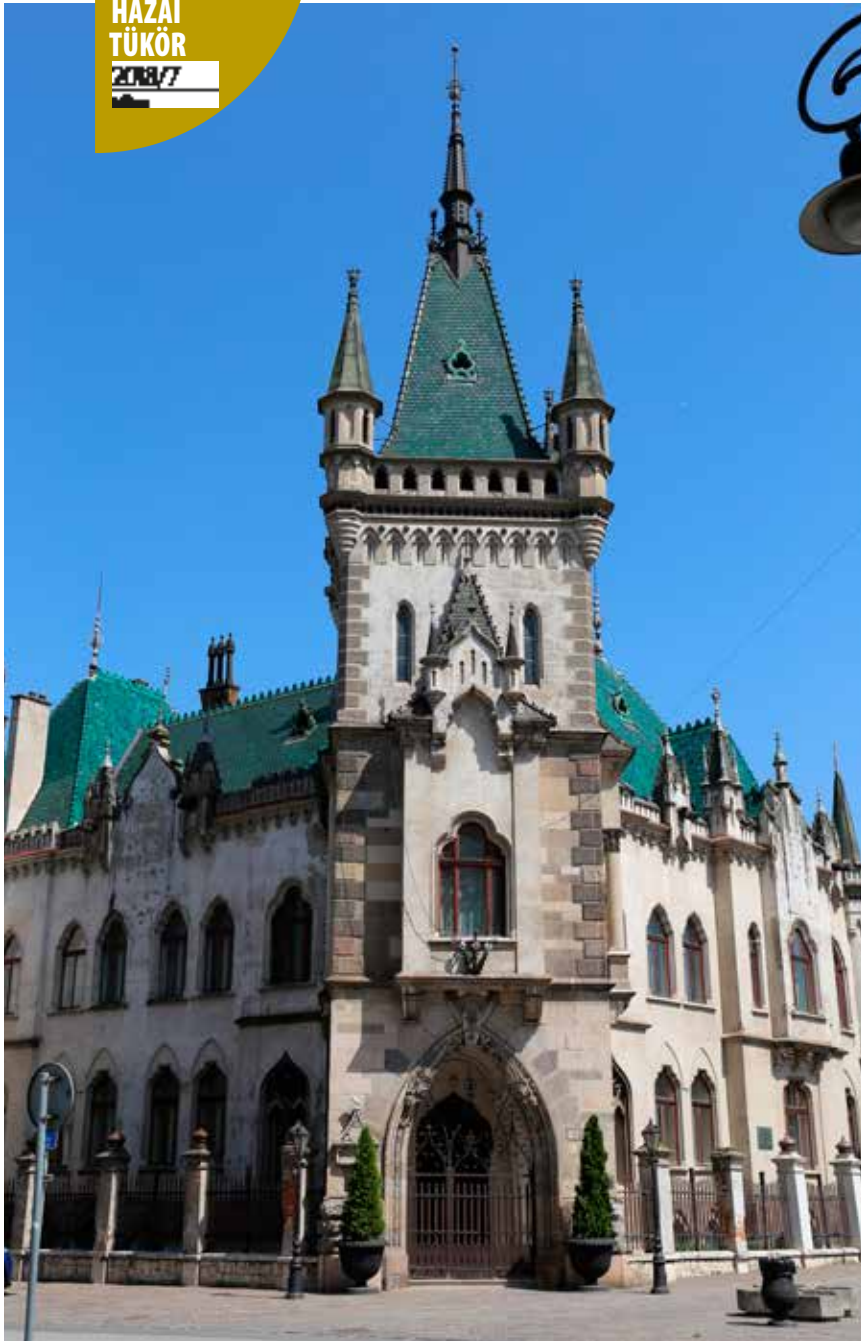
Kassai István részeges felesége vízköpő képében

A jeles mester 1430 körül született, és a dóm megalkotásában nem csupán szobrászként, hanem építőművészként is jeleskedett. Házsártos és alkoholista feleségét a Mátyás torony nyugati oldalán örökítette meg vízköpő képében. Hogy morbid ötletével stílust teremtett-e, vagy már korábban mások is éltek ezzel a lehetőséggel, azt csak egy művészettörténész tudná megmondani. Mindenesetre a nálánál később, a század végén alkotó itáliai Luca Signorelli az orvietói katedrálisban Az Elkárhozottak című festményén szintén megörökíti asszonyát, amint egy ördög hátán repül az örök szenvedés felé.

Mi szívesebben találkoznánk másfajta túlvilági lényekkel, és a kívánság a dómot körüljárva hamarosan teljesül. Nem sokkal odébb ugyanis, a nyugati kapu fölött a névadó Szent Erzsébetet láthatjuk Kassa 1502-ből származó címerével. A címert itt egész alakos angyal tartja, szemben a korábbi, Zsigmond király által meghatározott „fél-angyallal”. „Mennyből az angyal, menj sietve, Az üszkös, fagyos Budapestre” – kezdte Márai híres 1956-os versét. És hogyan is fejezte be? „Mindig új élet lesz a vérből.”

Új élet, akár egy Krúdy-regényben, ahol a szerzetesek nem hitték el, hogy meghalt Rákóczi. Pedig itt

Jakab-palota

Az Orbán-torony a dóm mellett áll

van, lent a kriptában, édesanyjával, Zrínyi Ilonával és fiával, Józseffel, 1906-ban hozták haza és helyezték rózsaszín márványkoporsóba az akkori ellenzéki politikus Thaly Kálmán szervezésében. (A másik három szarkofág a fejedelem udvarmesterének, Sibrik Miklósnak, Esterházy Antal tábornoknak és Bercsényi Miklósnak, valamint feleségének, Csáky Krisztinának lett örök nyughelye.) Hajnali öt óra után nem sokkal ért Kassára a vonat, az egész város talpon volt a nagy ünnepségre. „Kézenfogva vitt apám a menettel”.

Aztán az író éppen húszesztendő lett, amikor elvesztettük a Fel-

A jobboldali márványszarkofág őrzi a fejedelem hamvait Zrínyi Ilonával és Rákóczi Józseffel együtt

A Thália Színház
kisebik stúdiója
Kassán

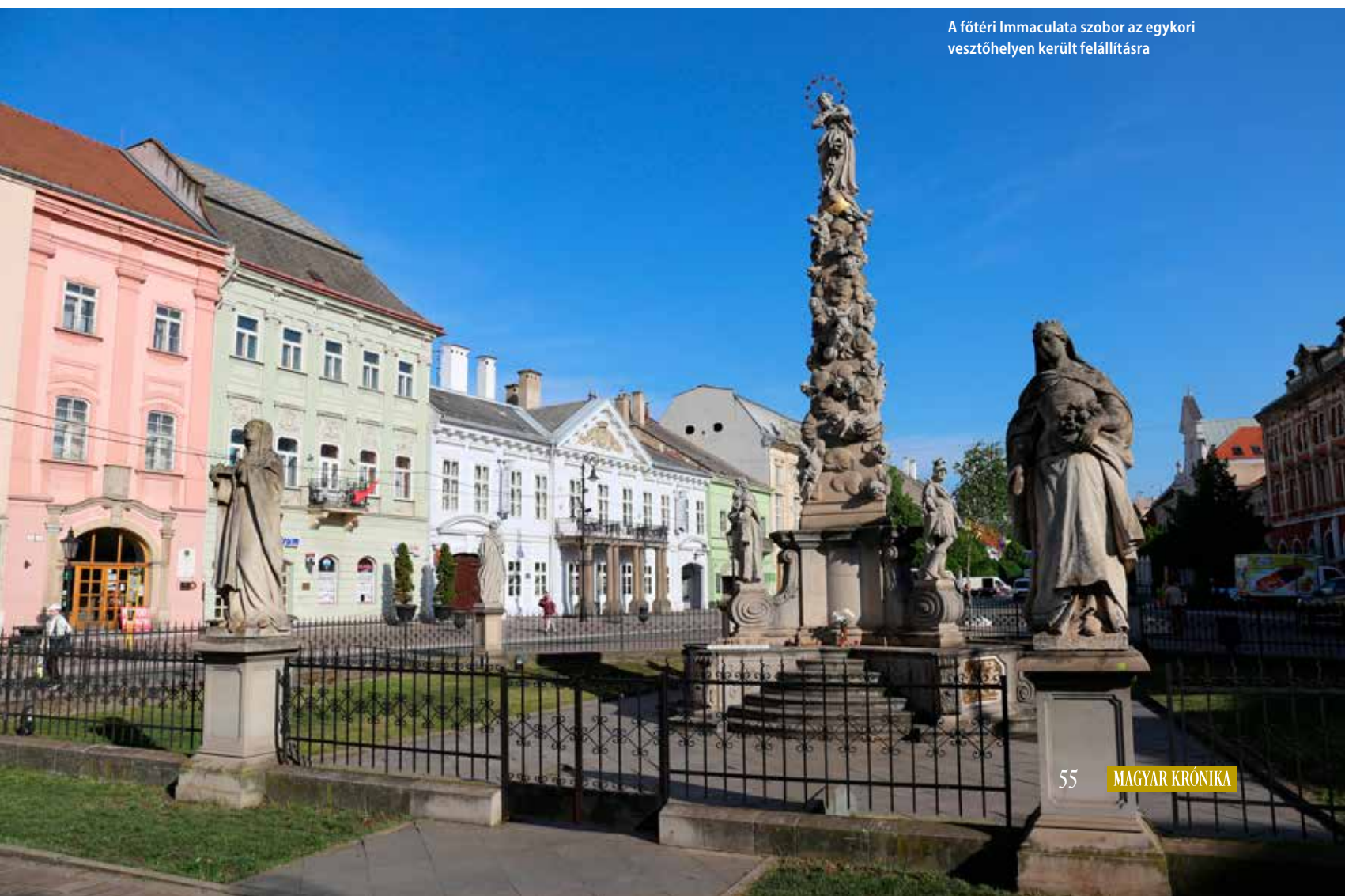
vidéket. Ennek ellenére tizennyolc évvel Trianon után, de még az első bécsi döntés előtt, 1938-ban elkészülhetett a fejedelem epitáfiuma a dóm északi oldalán. A csehszlovák városvezetés csak latin nyelven engedélyezte, ám még aznap virágok

ezrei borították be a sírfeliratot. Pista bácsi, a város bolondja, látván, hogy Szent Vencel szobra előtt nincsen bokréta, felemelt egy csokrot, és átballagott a szenthez. „Venci, mondta neki jókedvűen, ezt küldi neked a Franci.” És mivel Szent

Vencel szobrát a lebontott magyar honvédelemkő alakjaiból öntötték újra, még kedélyesen hozzáfűzte: „Mert benned is van magyar vér...”

A szent szobra már régen nincs meg, eltűnt a történelem viharában. Viszont magyar vér, virtus és magyar színház van, a Thália, melynek kisebb kamaraterme Márai nevét viseli, az előcsarnokban kiállítás látható az író életéről. Nem messze innen áll Márai szülőháza, ám lakni nem itt laktak, hanem a Mészáros utca másik végén, közel az író 2004-ben felállított szobrához, ez a Felvidék-szerte jól ismert Gáspár Péter alkotása.

– A Thália nagyobbik terme kétszáz személyes, az évi öt-hat bemutató és a hetenként két-három előadás többnyire megtölti a színházunkat – meséli ottjártunkkor kalauzunk, Jakab Dóra, a teátrum műszaki vezetője. – A szomszédos ipari iskolától kaptuk meg a termet még 1969-ben,

A főtéri Immaculata szobor az egykori vesztőhelyen került felállításra

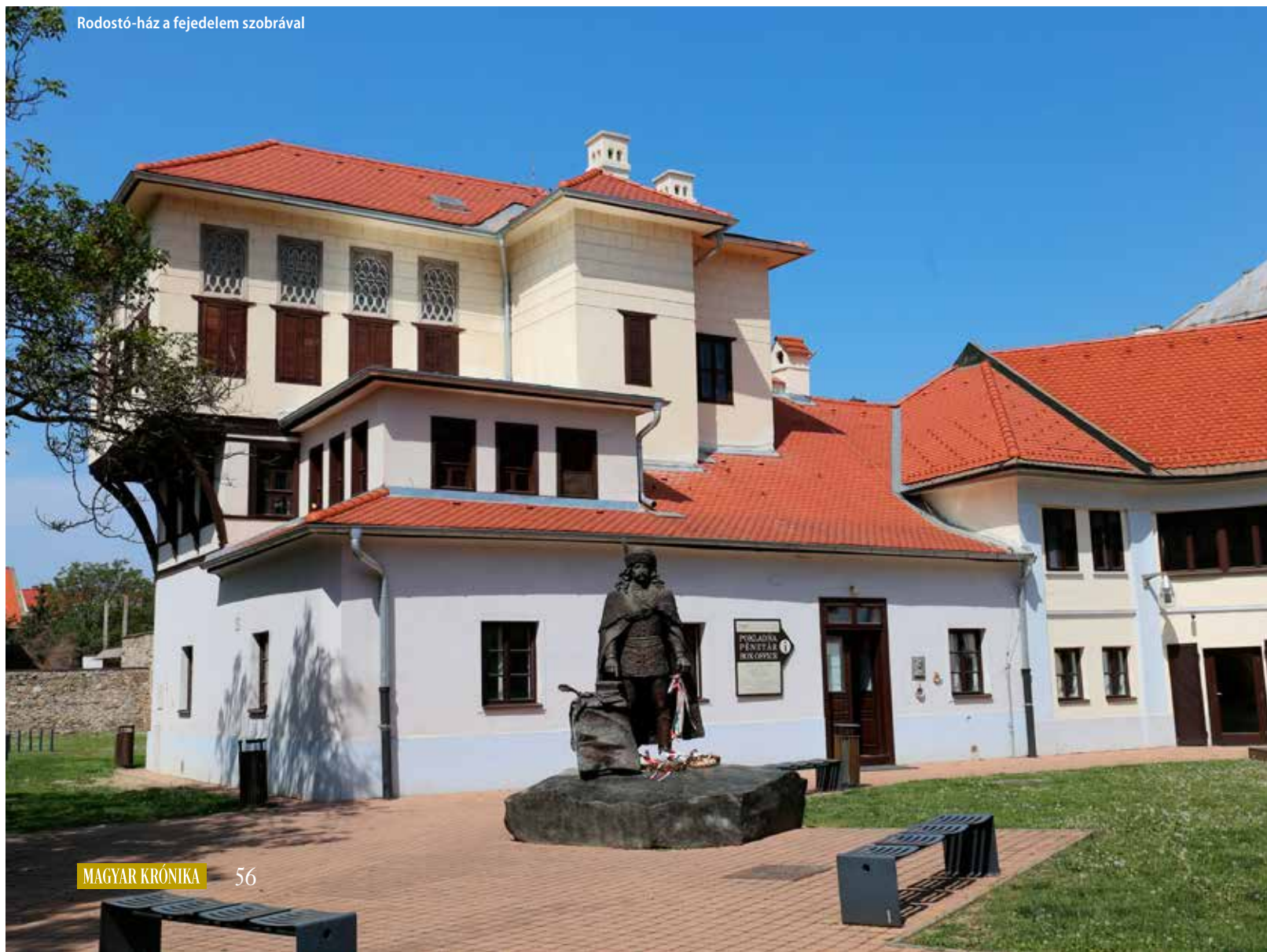
és bár a dómmal szemben álló nagyszínház sokkal pompásabb és persze patinásabb is, a maradék magyarság örül az előadásoknak, és megtölti a színházat.

Különösen, amióta nincs határ a két ország között. Kassa hozzánk való közelsége miatt igen népszerű, sokan tudják már, hogy egyidőben ott lakott Tinódi, hogy az egyik legrégebbi házban, a Lőcsei-házban tartotta egy héten át zajló menyegzői ünnepségét Bethlen Gábor és Brandenburi Katalin; a Fekete Sasban megszállt Petőfi, és később, mikor börtönné alakították, ott raboskodott Tompa Mihály A gólyához és A madár fiaihoz című ellenzéki versei miatt. Van Rodostó-ház, aminek egy részét Törökországból szállították ide a fejedelem

Rodostó-ház belülről

Rodostó-ház a fejedelem szobrával

Az egykori Róyal szecessziós épülete. Balra tőle az egyik legrégebbi ház, a Lócsei-ház részlete látható

hamvaival együtt, és lassan-lassan, de készül a Márai-múzeum, a már említett Mészáros utcában. A ház emeleti részét mostanáig egy orvos lakta, tőle vásárolta meg a magyar állam, a földszinten pedig a Márai-stúdióhoz hasonló kiállítóterem, sok-sok képpel, könyvtárral és az író egyetlen megmaradt tárgyával: egy korabeli földgömbbel.

– Mert a budai, Mikó utcai házát lebombázták – magyarázza nekünk Duncsák Mária nyugdíjas magyar tanárnő a múzeumban.

– Tudjuk – feleli a feleségem –, anyukám szintén ott lakik a közelben.

Kicsi a világ. Kiderül, Mária édesanyja anyósom szomszédja volt hosszú évekig. Mária ungvári születésű, de már majdnem negyven éve Kassán él. Örömmel meséli a sok programot a Magyar Jelenlét Házában, melyet tavaly ősszel, október 24-én adtak át a magyar kormány jóvoltából. Mária maga is sokat tesz ott a magyarságért, előadásokat tart, versmondó versenyeket szervez. A ház megnyitásakor Jakoby Gyula magyar festőművész emléktábláját szintén leleplezték, és végre magyar nyelven olvashatunk róla, nem úgy, mint a dóm előtti egész alakos szobrán. (Bartusz György alkotása.)

Itt találkozunk Ötvös Anna könyvtárossal és Márai-kutatóval, akinek Lola könyve című munkája tavaly jelent meg. Matzner Lola, Márai Sándor felesége, hú társa az emigrációban, a mű szerzője szerint inkább autonóm nő volt, mint hagyományos írófeleség, életük, sorsuk mégis örökre összefonódott. Akár a harangok hangjai Kassában, melyek az anekdota szerint a Rozália-kápolna legkisebb harangjával kezdődnek, és az Orbán-torony legmélyebb regiszterével végződnek. Bár a tréfas történet szerint a harangok egyre mélyülő hangjai egy gyermek születéséről adnak hírt, kinek az apja a kanonok; komolyra fordítva a szót, Márai emléke és a harangok mégis a jövőt éneklék. Mert ugyan 1940-ben még azt írja, hogy „Ha a civilizációt nem tudjuk megtölteni egy ősrégi örökség, az európai keresztény műveltség és erkölcs tartalmával, elhal benne a nemesebb emberi becsvágy és az élethez való jogunk”, addig pont 1956 karácsonyán, a vérbe fojtott magyar forradalom után ezt halljuk tőle New Yorkból:

„Mert Csillag ég, hasad a hajnal, Mondd meg nekik - mennyből az angyal.”

Ugy legyen. ■

Kassai ház részlete